

KJELL IVAR SKJERDINGSTAD
& THOR MAGNUS TANGERÅS

POESI SOM HENDELSE I SHARED READING

Potensiell, kinetisk og realisert verdi i Cecilie
Løveids *Flyttesang*

TFL 2025:1-2. LITTERÄRA VÄRDEN OCH VÄRDERINGAR

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55929>

ISSN: 2001-094X

– Litterära värden och värderingar –

Copyright © 2025 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

For evaluation is, I think, always mingled with regards that stand aloof from the entire point: always compromised, impure, contingent; altering when it alteration finds. Bending with the remover to remove; always Time's fool. I suspect, in fact, that a good deal of the *value* [vår utheving] of an interpretation is that it should be my own interpretation. There are many things, perhaps, to know about this poem, or that, many facts about which scholars can instruct me which will help me to avoid definite misunderstandings; but *a valid interpretation, I believe, must be at the same time an interpretation of my own feeling when I read it.*¹

Innledning

I denne artikkelen undersøker vi hvordan "Flyttesang" av Cecilie Løveid får verdi når poesi leses høyt og snakkes om i en gruppe.² Når vi tar for oss Løveids dikt, er det både fordi det i en norsk kontekst er mye brukt i Shared Reading og har opplagte kvaliteter, men også fordi vi har deltatt i lesninger av diktet hvor det har kommet til å bety noe for noen. Vår undersøkelse viser at poesien her verdsettes over tre dimensjoner: Dels den *potensielle verdien* tentativt forstått som diktets forestilte mulighetsrom, dels den *kinetiske verdien* som de interaffektive bevegelsene i transaksjonen mellom tekst og deltakere, dels som den *realiserte verdien* diktet kan få i ettertid, metabolisert og integrert i deltagernes eller lesernes selvfortelling og selvbylde. I forlengelsen av dette drøfter vi avslutningsvis mulige overføringsverdier til en bredere diskusjon og forståelse av litterær vurdering og verdsetting.

Shared Reading (SR) er en litterær formidlingspraksis utviklet av Jane Davis i Liverpool på begynnelsen av 2000-tallet. Den har spredd seg i flere land og fått fotfeste i Skandinavia. Mennesker kommer sammen rundt et bord, det være seg i et folkebibliotek, en lukket institusjon eller i skolesammenheng. En leseleder har valgt ut tekster, gjerne en novelle og et dikt. Alle deltakerne får et eksemplar av teksten de kan ha foran seg, men teksten leses også høyt, gjerne flere ganger. Deltakerne samtaler på et personlig plan om det de leser. Ingen forberedelse kreves av deltakerne, og det er ingen krav om å si noe. Deltakelse i SR kjennetegnes typisk av disse kvalitetene: trygghet, likeverd, samhörighet, undring, samskaping og åpenhet.³

Hvor mye av den engelske forskningen på SR har dreid seg om å belyse sosiale og helsemessige gevinster,⁴ har forskningen i Skandinavia fokusert på selve opplevelsen og hva som utspiller seg i gruppa mellom deltagerne og teksten.⁵ I forhold til disse forskningstradisjonene forsøker vi her å rette oppmerksomheten mot hva den spesifikke teksten gjør og hvordan individer og gruppe samspiller med dem.⁶ Som teoretisk utgangspunkt har vi valgt Barbara Herrnstein Smith (1988) og Louise Rosenblatt (1964).⁷ Disse har vært viktige i å vise fram to vesentlige momenter knyttet til spørsmålet om litterær verdi som har særlig aktualitet. Det er i dag vanskelig å snakke om universell verdi uavhengig av sosiale vilkår. Og verket kan ha så mange iboende kvaliteter det vil, men disse må aktualiseres i møte med reelle lesere. For Smith er verdi innvevd i et komplekst nettverk av vilkår, mens for Rosenblatt framkommer den i *transaksjonen* mellom tekst og leser hvor verket blir til en *hendelse*. Både Herrnstein Smith og Rosenblatt forstår litterær verdi, ikke som en verksinherent størrelse, men som noe som er knyttet til *situert erfaring*. Selv om Smith og Rosenblatt til dels må kunne sies å være velbrukte teoretikere, mener vi at sammensettingen av de to vil kunne bidra til å belyse de verdsettingsmekanismer som utspiller seg også der hvor det ikke nødvendigvis felles en dom. Og ved å undersøke konkret hvordan en slik verdiskaping skjer innenfor et dynamisk, men lukket, mikrosystem, og hvordan et dikt faktisk blir aktualisert som hendelse gjennom samhandlingen mellom deltakerne, kan vi bygge bro mellom teori og praksis.

Intensjonen vår er å bidra til den større diskusjonen om littera-

turens og særlig lyrikkens verdi. I det perspektivet kan vi se på SR som et tekstlaboratorium som synliggjør individuelle og dialogiske aspekter ved verdien av poesi. I det teksten leses høyt, og presumtivt for første gang, får vi tilgang til 'ferske' leserresponser.⁸ Paul Ricoeur har beskrevet fortolkningsakten som en *hermeneutisk bue* bestående av tre faser: forklaring, forståelse og tilegnelse.⁹ Analogt med denne ser vi på verdsetting i Shared Reading som en bue med tre hovednivåer – den *potensielle verdien* tentativt forstått som diktets forestilte mulighetsrom; den *kinetiske verdien* som de kognitive og affektive bevegelsene i transaksjonen mellom tekst og deltakere; og den *realiserte* verdien diktet kan få i ettertid dersom det blir integrert i deltagerens selvfortelling og selvbylde. Gjennom å belyse poesi gjennom et SR-prisme tydeliggjøres verdien av å se hele verdsettingsbuen som en sammenhengende og dynamisk prosess.

Vår studie bygger på våre felles erfaringer både som leseledere og kursledere i SR-metoden. Det empiriske materialet vi her benytter er basert på deltagende observasjoner i en SR-gruppe, samt gruppedeltakernes og leselederens refleksjoner i etterkant. Vi fikk godkjennelse fra en leseleder (som vi før har samarbeidet med) til å observere en gruppe (med frivillig påmelding) i et folkebibliotek i Oslo. Deltakerne i gruppa ble på forhånd informert om at samtalene ville bli tatt opp og transkribert i forskningsøyemed, at opptakene deretter ville bli slettet og materialet anonymisert og behandlet konfidensielt. Som observatører deltok vi ikke aktivt i samtalene, men satt tilbaketrukket og noterte underveis. Det var tolv personer i gruppa, mennesker i varierende alder (25–65) og med ulik utdanningsbakgrunn. Vi vil tilføye at det empiriske materialet opprinnelig ble samlet inn med den overordnede hensikt å bidra til økt forståelse av SR-samtalens dynamikk. Først i ettertid så vi hvordan det kunne anvendes for å belyse spørsmål om verddivurderinger.

Teoretiske perspektiv: Verdi som hendelse og situert erfaring

Å verdsette et litterært verk er, om vi skal følge Barbara Herrnstein Smith i hennes klassiske *Contingencies of Value* fra 1988, en uoversiktlig og uren prosess.¹⁰ Hun legger (som blant annet også Forslid et

al. betoner i sine studier av ”litterärt värde”) vekt på hvordan verdi er en variabel størrelse som heller enn å være inherent i verket produseres gjennom komplekse prosesser i ”the dynamics of a system”.¹¹ Men Smiths verk peker også i en annen retning, hennes tenkning begynner med det virkelige, med erfaringen. For verdien av noe, også diktet og det litterære, vil alltid være bundet til det perspektivet vi inntar og den situasjon hvorfra og hvori vi erfarer verket. Denne erfaringen er det uomgjengelige grunnlaget, skriver hun også, for hvordan vi bedømmer, tenker om eller velger ut, anbefaler og vurderer, verdien av et verk for andre.¹²

From that real (if limited) perspective, at that real (if transient) moment, our experience of the work *is* its value. Or in the terms I should prefer: our experience of ”the value of the work” is equivalent to *our experience of the work in relation to the total economy of our existence*.¹³

Denne vektleggingen av verdi *som* erfaring, som *situert* erfaring, som skapt i *samsillet* mellom verk og ulike aktører – som integrert i livet – har gjenklang i Rosenblatts transaksjonsteori. Hvor Herrnstein Smith gir en teoretisk ramme for prosjektet, gir Louise Rosenblatts skille mellom *tekst* og *dikt* en retning for å forstå hvordan denne verdsettingen skjer i en dialog mellom det tekstuelle objektet og de følelser, tanker, minner og bilder som leseren møter det med.

På den ene sida er, for Rosenblatt, grunnlaget for hvordan diktet blir skapt selve *teksten* bestemt som ”a unique pattern of words, providing a context which regulates what should be in the forefront of consciousness in response to any one of its words”.¹⁴ På den andre sida er diktet også en *hendelse* der rammen av objektive forutsetninger nedfelt på papiret (eller også, i SR, lest høyt), blir møtt av leseren og kan komme til å spille en rolle i henens liv.¹⁵ Til sammen kan vi si at litterær verdi utspilles gjennom tre verdidimensjoner svarende til tre stadier i SR-prosessens temporale utstrekning.

For det første, når Herrnstein Smith sier: ”And the reason our estimates of its [the works] probable value for other people may be quite accurate is that the total economy of their existence may, in fact, be quite similar to that of our own”,¹⁶ er det snakk om vurdering av *potensiell verdi*. Med Rosenblatt ligger potensialet i teksten; slik den

gir et mønster av ord som igjen tilbyr en kontekst leseren kan svare på. Den potensielle verdien er analog med hvordan en ytring i Bakhtins forstand avkrever et svar, der rommet er åpent.¹⁷ Teksten åpner et større eller mindre mulighetsrom.

For det andre, når Rosenblatt beskriver hendelsen som blir til i transaksjonen, dreier dette seg om aktuelle forhandlinger eller sam-handlinger for å skape mening: Teksten beveger seg over i leseren og beveger han eller henne. Vi har i en annen artikkel diskutert hvordan evnen og muligheten for *kinesic reading* er et vilkår for at et dikt skal åpne seg og bli en hendelse.¹⁸ Når vi her undersøker selve hendelsen, og transaksjonen, ser vi på hvordan teksten i samhandlingen muliggjør det *kinetiske*, og hvordan det skaper en hendelse hvor noe av den potensielle verdien (både den antatte og noe uforutsett) settes i bevegelse og blir *aktualisert*. I denne artikkelen ligger hovedtyngden her, på *hvordan* teksten blir et dikt, en hendelse, hvordan den konkret kommer til å virke inn i lesernes liv.

For det tredje: Det som ikke kommer like tydelig fram hos Smith og Rosenblatt, er *hvordan* slike hendelser blir gjort om til integrert erfaring i/hos konkrete lesere. Hvordan diktet kommer til å inngå i, men også leve videre i leseren. Rosenblatt er opptatt av at et dikt forblir i leseren – integreres i hennes liv.¹⁹ I artikkelen ”’The poem has stayed with me’: continued processing and impact from SR experiences of people living with cancer” har Tine Riis Andersen funnet at leseopplevelsen har et etterliv, ”afterlife” hvor rester av opplevelsen er virksom lenge etter at SR-økten er over.²⁰ Når vi her undersøker dette etterlivet, er vi opptatt av diktets *realiserte verdi*.

Når vi i det følgende forsøker å få grep om hvordan poesien verdsettes i Shared Reading-grupper, er det sentralt at den situerte erfaringen av diktet utvikles gjennom andre leseres innspill når de deler tanker, erindringer eller følelser.²¹

Potensiell verdi

Der Herrnstein Smith nok legger opp til studier av hvordan ulike aktører forhandler litterær verdi, er hennes tenkning fundert i hvordan verdien av for eksempel diktet er ekvivalent med erfaringen av det slik denne erfaringen henger sammen med og betinges av hvor vi

leser, med hvilke interesser, forventinger og fordommer, den kunnskap vi har med oss og de håp og lengsler eller den tro vi ellers måtte preges av. Samtidig som erfaringen og dermed verdsettingen av verket har noe kontingent ved seg, er den verken subjektiv eller tilfeldig, men nettopp et produkt av alle disse faktorene. De antagelser om at et verk også kan ha verdi for andre, dets ”*probable value for other people*” (vår kursivering) som vi siterte Herrnstein Smith på over, som leselederne og for den del kritikeren og litteraturformidleren må legge til grunn, henger dypt sammen med hva slags verdi det har for en selv. Og det henger igjen sammen med at det er noe grunnleggende felles i de betingelser livene våre lever under og i måten vi forvalter dem på. At en slik antagelse lett kan problematiseres som harmoniserende og bortseende fra økende økonomiske og materielle ulikheter, ser vi i denne omgangen bort fra.

I vurderingen av et dikts potensielle verdi er det vanskelig å komme utenom at et dikt velges ut blant andre dikt. Å vise noe fram på bekostning av noe annet, er selvsagt å gi det verdi. Men om vurderingen skal ha noe håp om å kunne bidra til andres erfaringer, må leselederen velge et dikt som både treffer og angår henne personlig, men som hun også ser den mulige relevansen av for den gruppa diktet skal leses med. I vår case har leselederen valgt ”Flyttesang” av Cecilie Løveid (født 1951) som er en kritikerrost norsk dramatiker og poet. Diktet peker mot et grunnmotiv i diktsamlingen *Flytterester* der det står som en frittstående prolog til fire navngitte deler – ”Dattertapeter”, ”Flytterester og opphopninger”, ”Flyttenissene” og ”Flytte inn i en drøm”.²²

FLYTTESANG

En gang for lenge siden begynte jeg å pakke
Det er verre
det er verre enn du tror

Alt som har ventet i kott og kjeller
ligger på gaten
Folk går og pirker i det og ler
Det er verre enn du tror

Du er skjønn som tom,
sier flyttemannen
du skal oppføres på nytt

av bærende elementer og gamle bruddstykker
Jeg lukker øynene og våkner
Kanskje til en ny versjon av hjemkomst

hvor jeg går opp på en høyde
med en full pokal og drikker en skål?
Jeg er en sann historie

Det er verre det er verre
det er verre enn du tror

Her følger et utdrag fra en leseleders journal om vurderingen av valget:

Dette diktet appellerte til meg. Det minner meg om den gangen jeg var student i Bergen og flyttet en rekke ganger. Kanskje særlig den gangen vi bodde i kollektiv på Møhlenpris og demonstrerte mot at gården skulle rives til fordel for ny motorvei. Det opplevdes traumatisk. Jeg ser for meg at flytting kan være både positivt (man skal i gang med noe nytt og spennende) og negativt (en livsfase eller et forhold har tatt slutt). Uansett er det en spent og stressende situasjon. Folk kan lese sine personlige flytte-erfaringer inn i diktet, og de kan tolke situasjonen på ulike måter. "Flyttesang" kan handle om samlivsbrudd, om å forlate barndomshjemmet, om å bli kasta på gata, om livets siste fase, å skulle kvitte seg med og si farvel til ens jordiske gods. Alle har opplevd overganger, men deltakerne er i ulike faser av livet og i ulike situasjoner.

Dette diktet er åpent (hvem er jeg, og hvem er du?) og gåtefullt (jeg lurer på hvem flyttemannen er; og hva det vil si å være skjønn som tom?)

Det er mange emosjonelle berøringspunkter her, både gode og vonde: det er snakk om hjemkomst; at andre "pirker" i det som er mitt.

Det er mange ting å ta innover seg i de ulike partiene. Det trengs å leses flere ganger. Det er mange bilder her som må synke inn. Det er egnet for å

leses høyt, det har et slags messende element i form av et refreng; og det er mange åpne felt og pauser.

”Du er skjønn som tom”: diktet er også skjønt som tomt, det vil si som ren tekst, pre-event. Så pakkes alle eskene opp.

Vi ser her hvordan leselederen implisitt og eksplisitt vurderer diktets ”probable value for other people”. Hun tar først utgangspunkt i egen erfaring fra konkrete flytteopplevelser, og tenker at diktet berører noe eksistensielt og allmenn-menneskelig. Livet består av overganger, og alle må flytte på et eller annet tidspunkt. De mulige overgangene diktet kan resonnerer med er mange. Diktet framstår som gåtefullt for leselederen, som at det gir rom for ulike tolkninger, at det finnes mange emosjonelle berøringspunkter til leseres følelsesliv og erfaringsverden. Vi ser også at leselederen betoner at diktet har fysiske eller sanselige kvaliteter i form av bilder og rytme.

Til sammen danner dette en kompleksitet og densitet som krever oppmerksomhet, gjenlesing og samhandling for at diktet skal kunne aktualiseres som hendelse. Hvorvidt et potensiale løses ut og for hvem er åpent. Diktet har også blitt lest i en psykiatrisk utdannings-sammenheng hvor en terapeut umiddelbart etter opplesingen tar ordet med en like umiddelbar avvisning: ”Ting henger ikke sammen. Flyttemann? Pokal? En skål? Det er bare fragmenter. Ingen løsning her. Bare gåter.” Hun blir provosert av diktet og av å lese en tekst der hun ikke får svaret hun ønsker seg. Diktet avvises, men nesten som en refleks i møte med det gåtefulle. Hun finner ingen potensiell verdi i teksten.²³ I vår sammenheng er dette interessant fordi terapeuten som deltar i lesegruppa gjennom samtalen om og gjenlesingen av diktet kommer fram til at det kan ha verdi. ”Jeg får ikke kontakt med språket”, sier hun først, men beveger seg så fram til å erkjenne betydningen av å kunne stå i det uvisse fordi hun gjennom samtalen klarer å lytte til hva ordene gjør. At hun dermed også får et nytt syn på sitt virke som terapeut peker fram mot det vi her med den tredje dimensjonen kaller realisert verdi. Hvordan diktet og samtalen omkring viser vei til hennes erkjennelse, er det den andre verdidimensjonen, som vi har kalt kinetisk verdi, peker mot.

Kinetisk verdi

Når vi her bruker begrepet kinetisk verdi er det med inspirasjon fra fysikkens bevegelseslære der det betegner den energien en gjenstand i hastighet har, slik den igjen tilsvarende arbeidet den er i stand til å utføre på legemet den treffer. For oss henspiller det på at noe beveger seg, og at noen beveges. Fysikkens språk er talende også ved å assosiere til retorikkens *enargeia* – den kraften en ytring har til ”– att åskådligt levandegöra motivet så att åhöraren kunde ’se’ framför sig det som beskrevs.”²⁴ Med begrepet om kinetisk verdi forsøker vi å gripe og beskrive selve bevegelsen fra at noe ligger latent som en mulighet i teksten til at det griper inn i eller *beveger* leseren.²⁵ Ikke minst er fysikkens metaforer treffende fordi det greske *fysis* opprinnelig henviser til det organiske, legemlige og levende.

Vi har tidligere diskutert hvordan evnen og muligheten for *kinesic reading* – ”how the body’s motor resonances and the imagination of movement are activated in literary responses”²⁶ – er et vilkår for at et dikt skal åpne seg og bli en hendelse. Begrepet hentet fra Terence Cave favner imidlertid ikke bare de kroppslige og affektive resonanser som kan oppstå i en leseopplevelse om for eksempel diktet treffer, men også hvordan det kan tydeliggjøre og sette ord på det leseren kanskje alltid har visst uten å vite: ”kinesic reading brings to the surface something you always already felt when you read the text properly, but somehow ignored.”²⁷ Og kanskje handler det kinetiske om dette, at det potensialet av energi og verdi som ligger latent i teksten forstått som en objektiv språklig materie, i sin bevegelse inn i leseren treffer noe som lar seg bevege, som altså er der fra før. Analogt med en slik metaforikk, skriver Rosenblatt:

”The poem” is what the reader under the guidance of the text, crystallizes out from the stuff of memory, image, thought and feeling which he brings to it. To do this, he does not erase his own present personality. Under the magnetism of the ordered symbols of the text, he marshalls his resources, and from them brings forth the new order, the new experience, which he sees as the poem.

The reader is engaged in a creative process at once intensely personal, since the poem is something lived-through, and intensely social, since the

text, as a "control," can be shared with others. Assessment of the relative validity of different individual interpretations is hence possible, as we have seen, in terms of their greater or lesser relevance to the text.²⁸

I denne passasjen antydes en retning for hvordan vi kan forstå bevegelsen der det potensielle utløses ved at teksten viser leseren vei, guider henne, fram til noe i henne selv som hun kanskje ennå ikke var klar over eller i det hele kjente til. Tilsvarende sier Rosenblatt her at diktet som hendelse nettopp har en annen ontologisk status enn teksten, det er hva som utkrystalliseres i leseren. At noe antar krystallform betyr at det forvandles fra en tilstand til en annen, fra gass eller væske til fast form, fra noe flytende til noe håndfast. Ifølge Det norske akademis ordbok brukes ordet 'krystallisere' i overført betydning på norsk om "å skille seg ut (av løsning)" og "å gjøre tydelig". Et eksempel derfra, "en øieblikkelig sindstilstand krystalliseres", er betegnende også for hvordan vi bruker det her.²⁹

Et meditativt rom

Tolv mennesker møtes rundt bordet i et eget rom på et offentlig bibliotek. De har hver sin kaffekopp og på bordet står en tallerken med småkaker. Alle deltakerne har fått delt ut en kopi av diktet "Flyttesang". Diktet leses langsomt og konsentrert, to ganger av en leseleder, en bibliotekar. En pause mellom hver høytlesning. Så stillhet. Som observatører kan vi se av blick, miner, gester og kropper i ro at diktet gjør inntrykk særlig etter å ha blitt lest en gang til.

Når leselederen så etter et minutt med taushet spør: "Er det noen som har noen tanker?", oppleves det som et avbrudd, nesten upassende. Kanskje fordi det bryter inn i atmosfæren vi er i, den sanselige opplevelsen vi opplever at ennå sitter i, ennå tar del i. Kanskje også fordi det så direkte henleder oppmerksomheten på et epistemologisk nivå som umiddelbart oppleves fremmedgjørende i forhold til det emosjonelle og sanselige inntrykket som diktet først gir? Snarere enn å åpne noe av tekstens potensiale, oppleves det som at den interaffektive energien holdes tilbake. Spørsmålet forutsetter at vi skal kunne gripe noe av det omfattende som vi har vært i og lukke det inne i en avgrenset tanke, som om en tanke kan has, sies, holdes, og nettopp

ikke i sin essens er det kinetiske. Det følges da også av taushet, 'om jeg har noen tanker?' 'Hvordan svare på det?' Betegnende, og som vi kommer tilbake til, svarer deltagerne ved å etter hvert lese opp ord og fraser fra diktet:

"Skjønn som tom", kommer en til å lese høyt liksom for seg selv, "Jeg er en sann historie" leser en annen dvelende, en tredje gjentar refrenget slik det er utmyntet i den siste strofen: "Det er verre, det er verre / det er verre enn du tror." Mer enn noe hører vi i stillheten og deltageres gjentakelser til sammen gjenklangen av det rytmisk manende refrenget og av selve flyttesangen. At diktet leses to ganger, forsterker musikaliteten. At det får hvile i taushet, likeså. Vi fortsetter liksom å lytte innover – og utover. Utover mot hva det som var død materie, teksten, får liv gjennom stemmen og etterklangen. Innover mot det som liksom gradvis vekkes i en selv: Ordene tar hver av oss med i egne tankebaner, diktet fortsetter å gjenlyde i våre egne bevisstheter og åpner for egne flyttesanger, for å kjenne egne forflytninger, men og bare smake på ordene og frasene. Det som skjer, bevegelsene innover og utover, hvorvidt de er i den som lytter eller i teksten er verre å avgjøre. Det er med Rosenblatt "an occurrence, a coming-together, a compenetration, of a reader and a text",³⁰ hvor som ordet "compenetration" indikerer; leseren og teksten gjennomtrenger hverandre. Men derigjennom antydes også hvordan diktet også for Rosenblatt har en romlig dimensjon, som vil vi hevde at SR tydeliggjør. Diktet, opplesningen, stillheten etterpå og situasjonen vi er i, skaper romklang, er et klangrom, som forsterker diktets. Og her er både teksten og stillheten i høytlesingen viktige. Kanskje peker dette også mot hvordan poesien verdi ligger i å kunne være et meditativt rom.³¹ Om teksten åpner seg eller åpnes, gir det kanskje først og fremst nettopp et rom å være i, dernest også et rom for å tenke som vel og merke er begrenset av teksten. Om den ikke avgjør hva som kan tenkes, legger den føringer for tanken.

Diktet som trefning og berøring

Etter en pause på 40 sekunder, tar en deltager ordet.

Jeg tenker at dette her kan treffe ganske hardt ... for noen ... og kanskje

for hardt ... man vet ikke hvor man er i livet, ikke sant – jeg kjente litt på det at ... noe gjenkjennelig ... litt personlig ikke sant, oppbrudd, starte på nytt ... og så videre, ikke sant ... det traff meg ...

Det er stor forskjell på å ha en tanke og å tenke, ”jeg tenker”. Hvor det første forutsetter at man deler noe som allerede er der og som kan oversettes til et kommuniserende språk, er noe ferdig formet som kan oversettes, indikerer tenkning en prosess hvor bevegelsen også innebærer tilblivelse, det Longden et al. betegner ”creative inarticulacy”.³² Her tenker den snakkende nettopp prøvende. Hun begynner med å si at diktet nok kan treffe noen, distansert. At diktet rammer er først noe som hypotetisk kan gjelde andre, så sklir hun gjennom å prøve seg forsiktig fram mot en slags bekjennelse av at dette også gjelder henne – ”det traff meg”. En deltaker i en annen gruppe sier det umiddelbart etter lesningen, ”’Flyttesang’ – den traff!”. En tredje deltager bruker det samme ordet i etterkant – ”det diktet traff direkte”.

Øyensynlig er bruken av metaforen ”å treffe” på den ene siden mer enn idiosynkratisk, på den andre også mer enn en klisje eller død metafor. Bokstavelig lest indikerer den nettopp at noe trenger inn og rammer og derved henleder oppmerksomheten mot noe. Slik er den et ekko av Rosenblatts forståelse av teksten som guide. Hva den slik med Rosenblatt peker mot i leserens sinn, tanker, erindring, situasjon eller væren viser vei til, er imidlertid ikke like klart.

En av deltakerne beveger seg litt på stolen, noe rører seg i henne, vi ser noe komme, det er som om kroppen har begynt å artikulere noe, at ord er i ferd med å bryte ut. Gruppen vender liksom samlet og synkront sin oppmerksomhet lyttende mot henne, og vi hører ordene som formes der og da, ”... ee, eem ... jeg har flytta veldig mange ganger i livet mitt ...” Hun som her tar ordet pauser, vi venter på mer, det er åpenbart at hun nettopp søker mot noe, og for noen av oss høres det i bakgrunnen dette refrenget til Løveid, ”... det er verre, det er verre, det er verre ...”. I lufta henger en forventning om at hun har noe viktig å meddele, sin versjon av diktet, det hun liksom krystalliserer ut fra sine erindringer, følelser tanker. Hun fortsetter: ”... både tungt og ... den følelsen av en ny start på en måte ... med å tømme ting ... som er vanskelig ... og så er man skjønn som tom ... ‘du er skjønn som tom’ ...?”. Tonefallet i det hun toner ut med sitatet

fra diktet, liksom griper tilbake for å understøtte det hun sier, vise hvor det kommer fra, eller hva i diktet som kanskje åpnet erfaringen, er likevel spørrende, undrende.

Også denne deltakeren bruker metaforen ”treffer” – noe rammer, støter inn i eller berører. For å få grep om hva det innebærer for henne, blir vi vitne til et møysommelig arbeid hvor teksten viser veien til det egne. Metaforen ‘treffer’ viser kanskje nettopp til hvordan teksten og dens ulike bestanddeler, som frasen ”du er skjønn som tom”, viser vei inn i og åpner for erfaringer i henne selv som hun kanskje ikke tidligere har sett eller tenkt på det viset, på den måten som de her krystalliseres ut på.³³ At deltakeren så klarer å holde fast på den tråden hun har begynt å nøste i, for å bruke en annen (død) metafor, vitner om at når diktet treffer er det viktig, diktet gjør noe, blir virksomt, blir en levende hendelse for leseren fordi det enten i sin helhet eller ved visse passasjer rammer og berører.

Resonans og komplementaritet

En deltaker er opptatt av både det løfterike og det smertefulle i å flytte:

den setningen, ”kanskje til en ny versjon av hjemkomst,” er utrolig fin. Vi tenker ofte at vi har et hjem som er konstant, i oss selv eller i verden, men så er kanskje dette hjemmet veldig flyktig ... men så er det en ny hjemkomst ... Det er så rart, for jeg har lest dette diktet før, men da var det så vanskelig for meg å forstå det. Jeg vet ikke hvorfor. Men akkurat nå i dag så bare gikk det sånn skikkelig rett inn. Så rett inn når vi leste det, jeg forsto så masse ting ... jeg føler at det ga sånn mening, på en sånn pussig måte i forhold til det å slippe ... kunne flytte, slippe taket i noe som ... altså det er noe med livets bevegelse ... Det kan være smertefullt å slippe taket i noe som man tenker at man trenger. Men så er det også noe sånn ... det er da du kan komme hjem også ... ”til en ny versjon av hjemkomst”.

Hvor deltageren faktisk har lest diktet tidligere, er det først nå det treffer, ”det gikk sånn skikkelig rett inn”. Hun viser helt konkret hvordan tekstens potensiale først nå løses ut og nettopp skaper

denne helt konkrete bevegelsen som ligger i hvordan dikthendelsen aktualiseres for henne. Først, det er setningen ”til en ny versjon av hjemkomst” som rammer henne. Fordi den er ”fin”. Den har en slags estetisk virkekraft. Hennes tenkning sirkulerer rundt det presumptivt stabile hjemmet som noe tvert imot; noe ustadig og flyktig heller enn konstant. Med diktet tenker hun videre hva en *hjemkomst* kan være. Hvordan en hjemkomst skaper bevegelse, men også på hvordan dette diktet selv blir bilde på en slik bevegelse. På et vis er det også som at når det rammer som det gjør, går ”sånn skikkelig rett inn”, så materialiseres en hjemkomst. For det er jo også det diktet gjør her, deltakeren vitner om at det kommer hjem i henne. Men derigjennom griper det jo også inn i og bidrar til den bevegeligheten i livet som deltakeren snakker om. Om smerten ved å komme hjem, men også ved å flytte ut og ikke minst ved å slippe det man trenger eller tror man trenger, det hjemlige. Deltakeren snakker ikke om håp, men hennes måte å tenke og ytre seg på her formidler likevel at diktet oppleves forhåpningsfullt. Kanskje fordi hun nettopp har opplevd hvordan diktet kommer hjem til henne, kanskje også fordi hun lar denne setningen ”til en ny versjon av hjemkomst” ramme inn tenkingen. Innrammingen, tilbakevendingen og gjentakelsen vi hører det som når vi er til stede i situasjonen, fester det hun sier i teksten, og fungerer med Rosenblatt også som en slags selvkontroll, eller selvverifisering³⁴ av det hun tenker i forlengelsen av dens hjemkomst, og dermed også som en slags stadfesting av det håpet som ligger i setningen, teksten, diktet.

Gjennom ‘hjemkomsten’ viser diktet fram for henne en ny forståelse av hva det innebærer å kunne gi slipp. En annen bygger videre på dette, og fremhever en ytterligere kvalitet, sårbarhet: ”Og du må tillate den prosessen da ... det er smertefullt, ja, og sårbart: alt som har ventet i kott og kjeller ligger på gaten”.

Igen, her er det frasen ”alt som har ventet i kott og kjeller ligger på gaten” som eksponerer sårbarheten i å minnes, forestille seg eller gjennomtenke hva det kan innebære at restene av ditt eget med ett bare ligger der ute. Flere av deltakerne bygger på hverandres fortolkning av situasjonen som det å flytte ut av barndomshjemmet, å forsøke å finne seg til rette i livet, å streve etter å bli voksen:³⁵

– Det minner om å flytte ut av et barndomshjem. Jeg har jo ikke hatt noe

... noe sånn ... har bare hatt sånne midlertidige hjem etter barndomshjemmet, og ikke kommet på plass ... Aldri funnet noe sånn hjem [...] Så hvis man må rydde ut av det så må man skape sitt eget nye ... Så kanskje det er en seier å finne det ... ja, jeg vet ikke.

– det du sier om barndomshjem, hvis man tenker på hva skal man ha med seg, hva blir da de ”bærende elementer” du skal ha med deg videre i livet for å lage en ny hjemkomst, et nytt hjem ... Jeg synes det med barndomshjem avgir mening i forhold til den første linja – ”en gang for lenge siden begynte jeg å pakke”, man skal jo alltid vekk fra barndomshjemmet. Man skal jo vokse opp og man skal vekk. Pakke seg selv, liksom ... Hvilke personlige egenskaper har man, arv og miljø, hvem er du. Og da ... ”jeg lukker øynene, kanskje til en ny versjon av hjemkomst” – man vil liksom velge de riktige elementene å ha med seg. Og så er neste linje da, ”jeg er en sann historie”. ”[D]et er verre enn du tror”, du lukker øynene og tror du skal få det til ...

– Jeg har jo rydda ut av barndomshjemmet og mange hjem som voksen, og har barn som skal rydde ut av sitt og som skal skape et nytt hjem. Man ser på ting som ... – av og til oppdager man jo alle tings forgjengelighet – hvor lite de betyr, da. Men samtidig er det jo en prosess. Når man rydder og flytter og kvitter seg med ting så skjer det noe med en selv, tenker jeg. Du kommer på ting, minner, som kanskje var viktige for deg en gang, eller ser hva som egentlig ikke betydde noe.

Slik blir tekstens verdi aktualisert som hendelse. I disse passasjene og vekslingene mellom dem, i bevegelsene de vitner om i de enkelte lesere i det noe ved diktet treffer, og i bevegelsene mellom de ulike leserne, for ikke å si de bevegelsene tilbake som gjør at deltagerer reviderer og revurderer det har opplevd av andres ord, aktualiseres diktet. Det er som om vi blir vitne til at deltagerne søker i seg selv ved å gjenta ord og fraser som har pekt på noe vesentlig. Når deltakerne her peiler seg fram i sine indre er det nettopp ved å gjenta diktets ord og fraser: som veggisere, vegskilt.

Der vi over refererte til hvordan terapeuten først gjennom SR opplevde at ordene tok kontakt, diktet ble aktualisert som en hendelse, viser ordvekslingen her hvordan en slik prosess kan arte seg. Dels ser vi hvordan en setning som treffer og vekker en erfaring hos én tenkes over i forhold til andre deler av diktet, dels ser vi hvordan deltakerne

bygger videre på hverandres responser: Én deltaker fortolker situasjonen annerledes enn de andre; en annen blottlegger en veldig sår erfaring av aldri å ha funnet noe nytt hjem, en tredje blir (be)rørt av den emosjonelle responsen.

Sammen oppdager de verdien i å undre seg i det rommet som teksten er fundamentet i; i å dvele ved det åpne og gåtefulle; i å akseptere andre perspektiv; i det interaffektive samspillet.

Det nødvendige

Strukturen i ordvekslingen viser hvordan diktet som hendelse er noe pågående og dynamisk. Ved å vende tilbake til teksten i dialogen med de andre, så oppstår også nye erkjennelser, diktet lever videre i nye retninger. En sentral strofe i diktet mange deltagere fester seg ved:

”Jeg er en sann historie” leser en. ”Jeg er en sann historie”, gjentar hun og spør, hva betyr det? En annen peker på at det er jo ulike tider her. ”Hun begynner for lenge siden. Men det *er* verre. Så hvor er hun nå? Hva er perspektivet? Ser hun tilbake, eller er hun i det?” Også leseleder leser, gjentar igjen: ”Jeg er en sann historie ...”, lar det henge, får et prøvende svar: ”Ta ansvar, må det være, å ta litt plass, jeg er faktisk også et menneske i verden og det jeg har opplevd er reelt, og ... jeg må ta ansvar for det som har skjedd.” Nok en tar sats ved å lese setningen igjen,

– ”Jeg er en sann historie” ... den må henge sammen med de to siste og ikke den før, ikke med pokalen og sånn, ... for pokalen det er liksom du sier, det man håper eller tror eller, men så er det, man må jo se realiteten i øynene også, og så ta et skritt om gangen før man kommer opp på denne åsen eller høyden eller hva ...

– (bryter inn) Ja, ja, det er fint, ... når du sier det så konkret ... hvis vi tolker det som, ja, som samlivsbrudd, så er diktet liksom en trøst for de som har vært i det, som er i det, at hun, ja anerkjenner det som at det er verre, det varer, det går ikke bare over ... Det er så lett å si: ta deg sammen: gå videre, liksom ... Hun anerkjenner at sånn er det ikke – alltid ...

– ... men kan vi ... lese det som at, som at, ”jeg *er* en sann historie” og at *det* er verre enn du tror? ... da får det en helt annen betydning ... at det

å være sann, virkelig ... å være sann mot seg selv er verre enn du tror ...

Den første av disse tre leser her også i sammenheng med resten av teksten, igjen med det vi i forlengelsen av Rosenblatt kunne kalle en verifiserende utprøving av hvordan det er å stå i noe uten at tiden det tar er nok til å komme ut. Den andre stemmen nyanserer det ytterligere ved å anerkjenne konkretiseringen som den første gjør og kommer til at det er som en trøst her, noe fortrøstningsfullt. Den tredje vender det hele om, uten å imøtegå det. Her bringes en helt ny og mangetydig forståelse inn: Tyngden av å virkelig være sann.

En deltager ser det hele foregrepet og rommet i et enkelt ord:

... jeg liker ordet ”venter” i denne teksten ... ”venter” ... for da er det liksom noe som faktisk skal fram ... da er det noe *nødvendig* i oppbruddet Jeg ser ikke noe sånt samlivsbrudd i dette her ... jeg lurte litt på ... er det en sånn ryddeprosess eller er det en flytteprosess ... ordet venter gir inntrykk av at ... sånn er livet altså ... vi bryter opp ... det er det som skal skje ...

Den nølende og famlende atmosfæren bereder grunnen for noe mer. En deltaker har vært stille, litt tilbaketrukket har hun skjermet seg for samtalen kan hende for å verge det første inntrykket, sangen. Hun griper forsiktig og nølende ordet

Vi pakker ofte ned fine kvaliteter i oss selv. Under det tillærte, den vi tror vi er. Å pakke ned det. Det gjorde vi for lenge siden. Så ligger det der i kott og kjeller. Helt til at du tar det valget og flytter det ut på gata faktisk. Og gjør det synlig. Og du har den erkjennelsen i deg. Og det kan være ganske tøft, det kan være verre enn du tror.

Selv om hun ikke sier det direkte, så erfarer vi som er til stede at hun her deler sin egen opplevelse. Dette gir hun til oss. Det har med tonen i stemmen å gjøre, det forsiktige og utprøvende, ikke høylytte, den vare og lyttende måten dette deles på. Kanskje oppfatter vi det også sånn nettopp fordi hun har vært den tilbaketrukne, som også her har holdt inne, men nå slipper *sine* ”bærende elementer og gamle bruddstykker ut”. At hun ikke siterer diktet, men gjenbruker sentrale fraser

i sitt språk, hvordan hennes språk innlemmer og integrerer diktets frase i seg, understreker hvordan diktet også på et så vidt konkret nivå faktisk lever i deltakeren og i hennes svar.

Sangen og det rituelle

Men jeg tenker, det er verre, det er verre, det er verre enn du tror ... tror jeg kanskje ... men det er kanskje naivt å lese det så enkelt, men det kan være en kommentar til at det er lett å stå utenfor og si at ... hvis vi leser inn dette som et samlivsbrudd da ... at for utenforstående kan det se ut som det er enkelt å gå videre, og brenne bruer, ikke sant, ... men her blir det nesten litt sånn messende, at det er verre enn omverden tror ...

Dette lille innspillet gjentar og forsterker tonen og stemningen da diktet ble lest, igjen gjentas det sentrale refrenget som et ledd i ytringen, men også som en innramming – prøvende. Igjen er det som om diktets språk eller modus smitter over på og blir del av den snakende sitt språk. Den fine karakteristikken av diktet som messende – halvt talende og halvt syngende – fører med seg en dâm av noe rituelt og av bønn.

Selv om sammenhengen i Shared Reading allerede er kollektiv, er det diktet som gjør erfaringen overindividuell. Det er diktet vi samles rundt. Her samles gruppen allerede ved den messende opplesingen. Teksten synger sin sang gjennom hver av oss selv om vi ikke deltar i høytlesningen. Kanskje er det søkt å si at å stige opp på fjellet og løfte begeret til en skål er en rituell handling. Samtidig er jo oppbrudd, enten det er fra ekteskapet, i konkrete flytteprosesser eller mer billedlig som å bevege seg fra å være student til å begynne i arbeidslivet for alvor, nettopp overganger som ofte markeres. For jeget i diktet *kan* en i hvert fall se skålen fra toppen som en slik markering, en overgangsrite. Og kanskje kan vi også si at oppbrudd og flytting er overganger som kan synes tilfeldige og private, men som gjennom måten diktet, også måten teksten her leses eller messes på, får et rituelt preg. Noe løftes fra å være ‘det som bare rammer meg’, til å bli det som kan ramme og rammer enhver. Men selv om den erkjennelsen er viktig nok, løftes det gjennom det rituelle til å måtte bli forstått som en del av livets lov, av livets nødvendighet.

Her er det som opplesingen og det felles samkvem rundt teksten gjør diktet til en (mulig) rituell hendelse. Slik kan vi kanskje også si at til sammen løses dermed ut et potensiale som på den ene siden ligger der som et motiv i teksten, men som på den andre altså kanskje først lar seg løse ut og skape bevegelse gjennom det messende og rituelle. Og kanskje, kunne vi prøvende spørre, betyr det at teksten *må* leses i felleskap, eller leses høyt, eller i hvert fall lyttes til, for at den skal kunne bli den hendelsen diktet er.

Slik gis denne konkrete handlingen, den begivenheten som kanskje er det sentrale motivet i Løveids tekst, ikke bare et dypt eksistensielt, men også sosialt og historisk omland: Flytting og oppbrudd er tap og seier, og selv om opplevelsen av det alltid er ens egen, så gir det rituelle en ramme hvor denne erfaringen både meddeles og deles med andre, men også gir den en historie. Og det er forskjell på å si at ”du er ikke den første som gjennomgår dette”, og å være del av et felleskap hvor dette gjennom handling *de facto* anerkjennes. Det er kanskje den merverdien som diktet her gir.

Realisert verdi

Rosenblatt er opptatt av hvordan litteratur og liv virker inn i hverandre, hvordan ”the poem [...] becomes part of the ongoing stream of his [the reader’s] life, to be reflected on from any angle important to him as a human being – aesthetic, ethical, or metaphysical”.³⁶ Det hun sier mindre om, er hvordan dette arter seg.

Der den kinetiske verdidimensjonen også har noe flyktig her og nå, der og da over seg, vil vi med de realiserte verdiene henlede oppmerksomheten mot hvordan litteratur og dikt kan komme til å bety noe i livet også over tid. De *realiserte* verdiene slik vi bruker begrepet her er også valgt fordi ordet etymologisk henger sammen med det saklige og tinglige og slik konnoter en form for bestandighet. Hvorimot de kinetiske verdiene er ‘aktualiserte’ slik det bunner i det herværende og nåværende.

Da vi gjenfortalte historien om terapeuten som ikke tålte det tilfeldige, var det også en historie om at hun forandret seg, selv fikk et annet terapeutisk blikk. Fra SR i ungdomspsykiatrien vet vi at dikt som har kommet til å bety noe, tas med hjem, legges på nattbordet,

henges på kjøkkenveggen, fotograferes og deles i sosiale medier. Vi vet at de er noe som vises fram til mødre, og som har gjort det mulig å snakke med mor på en annen måte enn før. Diktene blir kunne vi kanskje si til bånd. Leselederen og terapeuten sier det slik om sin erfaring med å lede SR for unge:

Jeg har sett hvordan diktet skaper større rom rundt pasientene, rom som gjør dem i stand til å ha større medfølelse, for eksempel, med seg selv eller andre. Det har noe med språket å gjøre.

Når følelser en har vanskelig for å akseptere i seg selv møtes og gjenkjennes i et litterært språk, så blir det lettere å anerkjenne dem også i seg selv. Det har noe med formatet å gjøre. *Ett* dikt, på en side. Formatet gjør det lettere å holde fast.³⁷

Synne Sun Løes er terapeut og skriver om hvordan diktet ”Einsamflygar” av Halldis Moren Vesaas gjennom SR i en institusjon for psykiske helsevern kommer til å leve videre i livet til en deltager: Hun siterer Helene som også fikk diktet tatovert på kroppen.

For meg er ”einsamflygar” inspirerende, og jeg kjenner at jeg vil ha den friheten og styrken som fuglen har. Det er en måte for meg å integrere min historie uten å kjenne på skam. Det gir meg følelsen av å kunne stole på min egen vei.³⁸

Transformative leseopplevelser vitner om at litteratur kan bidra til å endre livskurs.³⁹ De små eksemplene over viser at poesi kan påvirke selvbylde og livsholdning. I vår sammenheng er det også verdt å legge merke til hvordan de hendelsene som vi med vårt perspektiv må anta at diktene har vært for de involverte her, synes å måtte manifesteres i noe ytre, materialiseres. Når diktene tatoveres på kroppen eller henges opp over senga, har det også med formatet å gjøre, at de har en gjenstandskarakter og kan bidra til å fastholde noe. Med vårt blikk speiler det den særegne doble modaliteten i SR, hvor tekstene leses og høres samtidig og således understøtter konsentrasjonen.⁴⁰ Når diktene får et etterliv som konkrete gjenstander, så bidrar det selvsagt også til å minne om, opprettholde og formidle både til en selv og andre hvordan *Hendelsen* har skapt forvandling. På ett vis er vi dermed

også tilbake til utgangspunktet, teksten er omgjort til dikt, men er da også vendt tilbake til å være materie (tekst).

Det kan godt være at for noen deltakere er det den aktualiserte verdien som utgjør den personlige erfaringen i SR: 'Det var berikende og verdifullt å utforske diktet sammen; de andre hjalp meg til å oppdage nye ting; de andre sa betydningsfulle ting som berørte meg. Jeg har vært med på noe viktig her.' Det har i seg selv stor verdi. Men det hender også, uten at det på noen måte desavuerer det aktualiserte, at et dikt får en videre eksistens hvor hendelsen blir bearbeidet og metabolisert, slik at subjektet skaper en ny selv-forståelse: Noen ganger kan hendelsen få varig betydning, den får et etterliv. Riis Andersen sier om dette etterlivet at ofte er det ikke selve teksten som sådan, men det samlede etterlatte følelsesmessige inntrykket.⁴¹ En blanding av bilder og formuleringer i teksten, kommentarer fra andre deltakere, eller leseleders stemmekvaliteter i opplesingen. Altså diktet som *hendelse*. Som regel vil et slikt etterliv forbli skjult for andre enn den involverte: Hverken leselederen eller andre får vite hvilken dyp og varig plass hendelsen har fått i dette menneskets liv. En slik hendelse er beskrevet inngående i Tangerås' *Literature and transformation* hvor Sues møte med Matthew Arnolds dikt "A Buried Life" i Shared Reading-sammenheng fikk livsendrende betydning.⁴²

I tilfellet "Flyttesang" har vi et dokument som konkret dokumenterer hvordan møtet med diktet i SR har gitt det et slikt etterliv. Uten å ha oppfordret til det, mottok leselederen dette notatet en stund etter Hendelsen:

Det (deltakelse i SR) kom vel ikke på det aller mest gunstige tidspunktet. [...] Vi leste diktet "Flyttesang". Jeg fant trøst i diktet. Det ble som et lite anker.

En deltaker sa: "Av og til må man tenke på hva man skal beholde og hva man skal kaste."

Jeg tok med meg den setningen på hjemveien, da jeg gikk hjem den dagen. Jeg hadde ganske lang vei å gå. Jeg tygde på den setningen hele veien, kjente på hvor utrolige tunge beina mine føltes. Hvor utrolig sliten jeg var.

Hva er det jeg beholder? Hva er det jeg kaster? Hva ville ha skjedd hvis jeg hadde beholdt noe annet? Kastet noe annet?

”Du er skjønn som tom, sier flyttemannen”. Det var akkurat det jeg trengte å høre.

Kanskje har jeg lengtet etter tomheten, til tillatelsen til å ta den inn. Være i den. Holde den fast. Tomhet er en nødvendighet. Det føltes sånn da jeg gikk hjem. Det eneste jeg trenger nå, er tomhet, tenkte jeg. Men det eneste jeg hele tiden har søkt vekk fra, i livet, er tomhet. Tomhet skal bli min magiske medisin ..., tenkte jeg. Og deretter kan jeg oppføres på nytt ”av bærende elementer og gamle bruddstykker.”

”Jeg lukker øynene og våkner”. Jeg tenkte: Noen ganger må man få lov til å lukke øynene. Å sove. Og dermed våkne. Fordi: det jeg nå ser, er forbi. Det er over. Det er historie.

”Det er verre det er verre. Det er verre enn du tror”. Ja, tenkte jeg.

Det meste er verre enn vi tror. Men det er som regel, også bedre. Det er både og. Men vi tenker ofte: Det er kanskje ikke så ille. Jeg overdriver. Jeg overtenker. Jeg ”overføler”.

NEI! tenkte jeg. Det som gjør vondt, gjemmer ofte en større og mer alvorlig smerte. Og det som svir, har ofte en sterkere og mer snirklete rot, enn den vi kan se eller ane ved første øyekast. Det var en ny tanke.

Jeg hørte leselederens stemme som leste diktet, mens jeg gikk der og tenkte. Det var noe nærværende og aksepterende i stemmen hennes. Noe som fikk ordene til å feste seg til hjernen. Hun snakker sant, tenkte jeg. Det er sant. Det er *en sann historie*. Og dette diktet har jeg båret med meg siden.

Deltakeren vitner på et både poetisk og rørende vis om hvordan diktet ble aktualisert for henne, men enda mer om hvordan hun har realisert det i sitt liv som en dyp erkjennelse av betydningen av å kunne hvile i tomheten. Det forholdsvis lange sitatet gir oss en fortelling om hvordan like ord og fraser nesten helt bokstavelig guider henne fram mot nye erkjennelser i seg selv. Brokkene fra diktet er dessuten blitt til mer bestandige byggestener i hennes eget liv. De fortsetter å snakke til henne utover hvordan diktet ble aktualisert som hendelse der og da, de blir til små ”dikt”. Hun hører også stemmen til lesedeleren, og antyder at det er den som kommer til å feste ordene til hjernen hennes som hun så fint og bokstavelig uttrykker det. Stemmen borger for sannheten som diktet hevder. I stemmen hører hun nærvær og aksept, kan hende kan vi av det tillate oss å slutte at det denne performative

handlingen gjør, dypest sett er å anerkjenne noe i henne selv som hun ikke har vært fullt klar over eller hatt mot og anledning til å se og anerkjenne.

At deltakeren finner ”trøst” i diktene, spesifiseres til at de kom til å virke som små ankere. De støtter og gir et feste utenfor henne selv. Her minner metaforikken påtagelig om hvordan vi så behovet for å manifestere hvordan spesifikke dikt kom til å bety noe i livet. At et dikt aktualiseres der og da har en verdi i seg selv: ‘Det var berikende og verdifullt å utforske diktet sammen; de andre hjalp meg til å oppdage nye ting; de andre sa betydningsfulle ting som berørte meg. Jeg har vært med på noe viktig her.’ I forlengelsen av ”Flyttesang”, er det likevel en annen deltakers kommentar hun først blir tyggende på, på veien hjem. Dikt og kommentar åpner spørsmålene om hva livet er og ble i sammenheng med hva man lar ligge og hva man bygger det på som *mulige* valg. Hun skriver da også at hun tar med seg denne andre sin setning hjem. Også den lever videre i henne samtidig med at kroppen og beina føles tunge, som om ordene til deltageren og diktet likevel gir en *næring* til å fortsette. Og så er det likevel to strofer fra diktet hun så trekker fram som det hun trengte å høre. Når Løveids dikt her blir en ”trøst”, så viser det hvor håndgripelig betydningen av at diktet får liv er. Diktet lever videre i henne både direkte og indirekte formidlet av en annen deltager i gruppa.

Avslutning

I SR har en leseleder valgt ut et dikt, det har kan hende blitt aktualisert på flere nivå som hendelse for henne selv, men også for de ulike deltagerne og gruppen som helhet, til dette kommer at diktet kan ha kommet til å bety noe i leseres fortsatte liv, og dessuten kan alt dette også si noe om verdien av poesi i et perspektiv som transcenderer denne konkrete settingen. Hvordan ser verdien av ”Flyttesang” ut i et forsøksvis overgripende metaperspektiv?

Degerman og Johansson hevder i sin kritikk av Rosenblatts tenkning om lesing at leseren utvetydig blir den som ”kontrollerer helheten genom sina val av vad som skal ges betydelse.”⁴³ I vår lesning har vi vist at Rosenblatt heller åpner opp for at diktet og ordene i det har en viktigere og mer aktiv rolle enn som så: Det leseren kommer

fram til er som vi har sett krystallisert rundt det teksten fører inn og dikthendelsen skapes rundt, som et sandkorn i muslingen for å bruke en kryssende metafor.

Vi har sett hvordan noe av potensialet i Løveids "Flyttesang" utløses i møtet med deltagerne. Dels som at hver av dem skaper sin egen dikthendelse, som hver igjen nettopp er dynamisk og foranderlig, men også som at gruppa til sammen arbeider fram diktet som en pågående kollektiv hendelse som involverer deres erfaringer. I et brev polemiserer George Eliot mot den kritisk orienterte litteraturen i hennes viktorianske tid:

I think there is more than enough literature of the criticising sort ... To read much of it seems to me seriously injurious: it accustoms men and women to formulate opinions instead of receiving deep impressions, and to receive deep impressions is the foundation of all true mental power.⁴⁴

Kritikken kunne og vært rettet mot en holdning i vår egen tid, hvor lesingen så vel som jeget kanskje konstitueres mer av å ha en mening eller oppfatning om noe, heller enn å stille seg åpen for at noe gjør inntrykk og for at noe dermed også kan gripe inn i det vi kan oversette med den mentale tankekraften. Den kjappe domfellelsen har forrang framfor en dvelen i og ved den totale verdsettingsbuens lange prosess. Dype inntrykk, slik Eliot formulerer det, må bunne i noe som har en varighet for å kunne stimulere og nære tankekraften. Når mennnesker møtes i SR fasiliteres dvelen gjennom etableringen av et meditativt rom som kan åpne for at en tekst får tid til virke eller treffe. I det foregående har vi gitt mye plass til samtalene og til deltakernes egne refleksjoner. Gjennom det forsøker vi å formidle noe av den stemningen som ligger i dette meditative rommet, samt å vise fram hvordan tekster gjennom uprøvende hverdagsspråk i tale og samtale *blir dikt* ved å peke på mer eller mindre usette sider hos deltakerne. Samtalene gir konkrete innblikk i *poiesis* eller selve verdsettingsprosen.

Verdsettingsbuen vi har tegnet opp viser betydningen av å undersøke, dokumentere og analysere verdiskapingens dynamikk i sammenheng. Den har derfor også betydning utenfor SR-rommet. Den viser hvordan ulike genre og praksiser innen adskilte deloffentligheter

utgjør ledd i en større dynamisk prosess. Anmeldelse og kritikk handler kanskje fortrinnsvis om vurderinger av potensiell verdi; litteraturformidling om kinetisk/aktualisert verdi; mens brukerstyrte fora i sosiale medier gir den personlige erfaringen og realisert verdi forrang. Verdsettingsbuen viser imidlertid betydningen av å undersøke, dokumentere og analysere hele buen i sammenheng også i praksiser der én av dimensjonene tilsynelatende dominerer.

Så vel i vurderingen av potensiell verdi, som i undersøkelsen av den interaffektive hendelsen og i vitnesbyrd om realisert mening, må verdi og verdsetting forstås både som transaksjon og som transformasjon.

Noter

- 1 T. S. Eliot, *The Frontiers of Criticism* (Minnesota: University of Minnesota, 1956), 15–16. Også sitert av Louise Rosenblatt, "The Poem as Event", *College English* vol 26 (1964: 2), 123–128, 27.
- 2 Cecilie Løveid, *Flytterester* (Oslo: Kolon, 2012).
- 3 Shared Reading er en lesepraksis og metode som krever en kvalifisert leseleder som kurses gjennom et kursmateriale. Se for eksempel den engelske håndboken for en dokumentasjon av disse grunnleggende verdier: Read to Lead, *Course Handbook*. 2. oppl. (Liverpool: The Reader Organisation, 2019).
- 4 For eksempel: Josie Billington, "Reading for Life: Prison reading groups in practice and theory", *Critical Survey, Special Issue, Reading and Writing in Prisons* vol 23 (2012: 3), 67–85. DOI:[10.3167/cs.2011.230306](https://doi.org/10.3167/cs.2011.230306). Phil Davis et al. "What Literature Can Do": An investigation into the effectiveness of shared reading as a whole population health intervention (Liverpool: Guys and St Thomas Charity, 2016). Elisabeth Longden et al. "Shared reading: Assessing the intrinsic value of a literature-based health intervention", *Med Humanities* vol 41 (2015: 2), 113–120. <https://doi.org/10.1136/medhum-2015-010704>. Mette Steenberg, "Literary reading as a social technology: An exploratory study on shared reading groups", i *Plotting the reading experience. Theory/Practice/Politics*, Paulette Rothbauer et al. red. (Waterloo (Can): Wilfrid Laurier University Press, 2016), 183–197.
- 5 Se *Shared reading i Skandinavia*, Torbjörn Forslid et al. red. (Oslo: ABM Media, 2022).
- 6 Så langt er det lite forskning som har selve teksten som omdreiningspunkt. To unntak som likevel i liten grad adresserer poesien litterariet: Anna W. Gustafsson et. al. "An intricate dance of intersubjectivity. The social and cognitive benefits of a digital shared reading group", *Scientific Study of Literature* vol 12 (2023: 1), 103–132. <https://doi.org/10.1075/ssol.22010.gus> og Tine Riis Andersen, Frank Hakemulder, "'The poem has stayed with me': Continued processing and impact from Shared Reading experiences of people living with cancer", *Poetics* vol. 102 (2024), 1–18. <https://doi.org/10.1016/j.poetic.2023.101847>
- 7 Barbara Herrnstein Smith, *Contingencies of Value. Alternative Perspectives for Critical Theory* (Harvard: Harvard University Press, 1991). Rosenblatt, "The Poem as event", 123–128.

- 8 Tine Riis Andersen, "It gives my life an extra quality during this time of illness" *Three Case Studies Investigating Shared Reading as Psychosocial Support for People Living with Cancer* (Universitetet i Stavanger, Ph.D. avh., 2024), 4.
- 9 Paul Ricoeur, "Hva er en tekst", i *Hermeneutisk lesebok*, Sissel Lægread og Torgeir Skorgen, red. (Oslo: Scandinavian University Press, 2001), 58–79.
- 10 Herrnstein Smith, *Contingencies of Value*, 1.
- 11 Herrnstein Smith, *Contingencies of Value*, 15. Forslid et al. "Att förhandla litterart värde. Sami Said och Väldigt sällan fin", *Tidsskrift för litteraturvetenskap* vol 43 (2013: 3-4), 121–134. Se også Forslid et. al. *Höstens böcker. Litterära värdeförhandlingar*, (Göteborg og Stockholm: Makadam, 2015) og *Litterära värdepraktikar. Aktörer, rum, platser* (Göteborg og Stockholm: Makadam, 2017).
- 12 Herrnstein Smith, *Contingencies of Value*, 16.
- 13 Herrnstein Smith, *Contingencies of Value*, 16.
- 14 Rosenblatt, "The Poem as Event", 125.
- 15 Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 16 Herrnstein Smith, *Contingencies of Value*, 16.
- 17 Mikhail M. Bakhtin, "The Problem of the Speech Genres", i *The Problem of the Speech Genres and Other Late Essays* (Austin: University of Texas Press, 1986), 60–102.
- 18 Terence Cave, *Thinking with Literature* (Oxford: Oxford University Press, 2016). Kjell Ivar Skjerdingsstad, Thor Magnus Tangerås, "Shared reading as an affordance-nest for developing kinesic engagement with poetry: A case study", *Cogent Arts & Humanities* vol 6. (2019: 1), 1–15, <https://doi.org/10.1080/23311983.2019.1688631>
- 19 Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 20 Andersen, Hakemulder, "'The Poem has stayed with me'", 123 og 144.
- 21 Kjell Ivar Skjerdingsstad, "Opplevelsen av nærvær i Shared Reading – temporale og romlige dimensjoner", i *Shared reading i Skandinavia*, Torbjörn Forslid et al. red. (Oslo: ABM Media, 2022), 87–116. Thor Magnus Tangerås, "Samhørighet i Shared Reading: En sosial-hermeneutisk modell for de sentrale affektive og kognitive komponentene i deltakernes opplevelser", *Shared reading i Skandinavia*, Torbjörn Forslid et al. red. (Oslo: ABM Media, 2022), 117–138. Thor Magnus Tangerås, "Moments of meeting: A case study of Shared Reading of poetry in a care home", *Frontiers in Psychology* vol. 13 (2022), 1–7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.965122>
- 22 Løveid, *Flytterester*, 7.
- 23 Intervju 12. Desember 2025 med terapeuten som hadde denne sesjonen med Shared Reading.
- 24 Cecilia Lindhé, "'Bildseendet föds i fingertopparna': Om en ekfras för den digitala tidsåldern", *Ekfrase* vol. 1 (2010: 1), 4–16, 7.
- 25 For en diskusjon av fenomenet "being moved" se Thor Magnus Tangerås, *Literature and transformation: A narrative study of life-changing reading experiences* (London: Anthem Press, 2020).
- 26 Skjerdingsstad, Tangerås, "Shared Reading as an Affordance Nest", 4.
- 27 Cave, *Thinking with literature*, 29.
- 28 Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 29 "krystallisere". I: *Det Norske Akademis ordbok*. Det Norske Akademi for Språk og Litteratur. <https://naob.no/ordbok/krystallisere> (hentet januar 2025).
- 30 Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.

- 31 I Gustafsson et. al. "An intricate dance of intersubjectivity" beskriver en deltager Shared Reading som "a sort of 'reading meditation'", 119, 124.
- 32 Elisabeth Longden et al., "Shared reading: Assessing the intrinsic value of a literature-based health intervention".
- 33 Jamfør Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 34 "self-ordering and self-correcting", Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 35 For ikke å stykke teksten unødig opp, har vi ikke identifisert deltakerne. Når vi markerer samtaler med replikkstrekk betyr det at nye deltakere tar ordet.
- 36 Rosenblatt, "The Poem as Event", 126.
- 37 Intervju med terapeut 12. desember 2025.
- 38 Helene, sitert i Synne Sun Løes, "Å lese livet. Om hvordan skjønnlitteratur kan brukes i psykisk helsevern", (p.t. under publisering). Gjengitt med tillatelse fra forfatteren.
- 39 For eksempel Tangerås, *Literature and Transformation*.
- 40 Skjerdingsstad, Tangerås, "Shared Reading as an Affordance Nest".
- 41 Riis Andersen, "It gives my life an extra quality", 123.
- 42 Tangerås, *Literature and transformation*.
- 43 Peter Degerman, Anders Johansson, "Läsa normalt: En kritik av Rosenblatts reader-response teori", *Tidskrift för Litteraturvetenskap*, vol. 40 (3-4), 59-69, 62.
<https://doi.org/10.54797/tfl.v40i3-4.11923>
- 44 George Eliot, *The George Eliot Letters*, Vol. V. Gordon S. Haight red. (New Haven: Yale University Press, 1955).